

marife

dini araştırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 16 sayı / issue: 2 kiş / winter 2016

KİTAP TANITIMI

Yavuz Köktaş, *Anahatlarıyla Ahkâm Hadisleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2013, 536 sayfa.

Haz. Mahmut Samar

Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi
İslam Hukuku Ana bilim dalı Araştırma Görevlisi
mahmutsamar@hotmail.com

İslam  ilimler manz mesi içinde yer alan ilm  disiplinlerin ikinci kaynağı sünnettir. En genel ifadesiyle sünnet, Hz. Peygamber (s.a)'in söz, fiil ve takrirleri şeklinde tanımlanır. Bu nedenle sünnet verilerinin hadisler olduğu konusunda kuşku yoktur. Hadisler inanç esasları, ahlak  ilkeler ve fikhî hükümler başta olmak üzere birçok meseleyi konu edinir. Fikh  hükümler, ibadetler başta olmak üzere toplumda sosyo-ekonomik ilişkilere yönelik yargıları bildirdiğinden ilk asırlardan itibaren İslam  limlerince  nemslenmiştir. Bu nedenle ahkâm hadisleri ilk dönemlerden itibaren  nemslenmiş ve bu konuda müstakil eserler kaleme alınmıştır. Bu eserler evveleminde ahk ma yönelik rivayetlerin derlenmesi, tek bir kitap içerisinde toplanması şeklinde olmuş, daha sonra bu kitaplar üzerine yapılan şerh çalışmaları bunları takip etmiştir. Nicelik ve niteliği değişse de ahkâm hadisleri edebiyatına dair çalışmalar günümüze kadar devam etmiştir. Ancak bugün ülkemizde bu alanda yeterince çalışma yapıldığı söylenemez. Bunun farkına varan Yavuz Köktaş önemli bir adım atarak konuyla ilgili bir çalışma yapmış ve neticesinde bu eserini kaleme almıştır.

Köktaş'ın değerlendirdiğimiz bu eseri ahkâm hadisleri konusunda ülkemizde yapılan müstakil çalışmaların nadir örneklerindedir. Kendisinin de önsözde vurguladığı üzere yıllar önce Celal Yıldırım'ın kaleme aldığı *Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri* adlı eserinden sonra bu alanda yapılan ikinci çalışmadır. Yazar eserini bir giriş ve temel diye isimlendirdiği bir bölümden vucuda getirmiştir.

Giriş bölümünde  zli bir şekilde ahkâm hadislerinin mahiyetini inceleyen yazar, konuyla ilgili terminolojiye ve literatüre de yer vermek suretiyle çalışmanın kavramsal ve teorik çerçevesini ortaya koymuştur. Bu cümleden olarak "Ahkâm Hadisleri" tabirinin tarifi, "şer'î Hükmün Kısımları", "Ahkâm Hadislerinin

Kapsamı”, “Ahkâm Hadislerini Bilmenin Önemi” ve “Ahkâm Hadisleriyle İlgili Temel Eserler” konularını birer başlık altında ele almıştır.

“Ahkâm Hadisleri” tabirinin tanımı işlenirken, istilahlı meydana getiren sözcüklerin her biri sözlük ve kavramsal anlamı açısından ele alınmak suretiyle, “Ahkâm Hadisleri”nin terim anlamına yer verilmiştir. Buna göre, “şer’î amelî hükümlere taallük eden nebevî hadislere ahkâm hadisleri denir.” Fıkıh ve usûl kitaplarında geçen hadisler için özel isim olarak kullanıldığında ise ahkâm hadislerinin şöyle bir tanımına yer verilmiştir: “Doğru bir araştırmayla şer’î amelî hükme ulaşmamızı sağlayan sahih ve hasen hadislerdir.” (s. 18-19)

“Şer’î hükümler” başlığı altında teklif hükümler farklı açılardan tasnif edilerek kısaca izah edilmiştir. Burada “Haram” başlığı altında yazar Hz. Peygamber (s.a)’in hüküm koyma yetkisinin olmadığına dikkat çeken şu ifadelere yer vermektedir:

“Haramı belirleme yetkisi sadece Allah’a ait olup, Hz. Peygamber (s.a)’in hadisleri bu konuda Allah’ın (c.c) iradesinin beyanı niteliğindedir. Bu sebeple özellikle ilk devir İslam uleması, hakkında açık ve kesin yasaklayıcı nass bulunmayan şeyler için haram lafzını kullanmazlar, bunun yerine “mekruh”, “hoş değil”, “doğru değil”, “caiz değil” gibi tabirleri kullanırlardı.” (s. 21)

Köktaş, kapsamı bakımından ahkâm hadislerinin ahkâm ayetleriyle aynı metot üzere ele alınmasının imkânından bahseder. Bu nedenle ahkâm ayetleriyle ilgili söylenenleri ahkâm hadislerine tatbik ederek, ahkâm hadislerinin kapsamını tespit etme yoluna gitmiştir. Neticede, ahkâm hadislerinin kapsamıyla ilgili iki farklı yaklaşıma yer vermiştir: İlki, nass olarak veya istinbât kabilinden fikhî bir hükme delalet eden hadislerin hepsi ahkâm hadisidir. İkinci görüşe göre ise, istinbât yoluyla değil de hükmü ibaresiyle bizzat beyan eden hadisler böyledir. Yazar bu iki görüşe yer verdikten sonra birinci görüşü önceleyerek bazı örnekler verir. Bu örneklerden birini burada zikretmek istiyoruz.

“Buharî’nin Hz. Aişe (r.a)’den naklettiği hadiste onun “*Ben hayızlıyken Rasûlüllah’ın saçını tarardım*” şeklinde bir ifadesi geçmektedir. İlk bakışta bu hadis karı-koca arasındaki muhabbet dolu ilişkiyi göstermesi bakımından anlamlıdır. Bu ifade bu haliyle ahkâmın konusu değildir. Ancak şârihlerin değerlendirmelerinde konunun farklı bir boyut kazandığı gözükmektedir. Mesela Aynî, bu hadisten hareketle zevceyi kendi rızasıyla istihdam etmenin caiz olduğunu söylemiştir. Görüldüğü üzere hadisten şer’î amelî bir hüküm çıkarılmıştır.” (s. 31)

Ahkâm hadislerini bilmenin önemi sadedinde yazar şunları kaydeder: Ahkâm hadisleri insanlar arası çekişmeyi önler. Kur’an’da geçen ahkâm ayetlerinin çoğu mücmeldir ve ahkâm hadisleri bunları açıklar. Bu nedenle her müftî ve kâdînin bilmesi gerekir. Re’yden korunmak için ahkâm hadisleri önemlidir. Ahkâm hadislerini bilmek, diğer konuları ihtiva eden hadislerin bilinmesini sağlar ve dolayısıyla nereden hüküm çıkarılacağı bilinir. Ahkâm hadislerini bilmek usûl kaidelerine yönelik pratik yapmayı sağlar. Ulemânın ahkâm hadislerine nasıl baktığını öğretir. Mezhebî ihtilafların ve nedenlerinin görülmesini sağlar. Böylece kuvvetli delile dayanan görüşün tercih edilmesini sağlar. (s. 33-35)

Yazar, giriş bölümünde son olarak ahkâm hadisleri literatürüne yer vererek, önemli gördüğü şu eserleri kısaca tanıtmıştır: İbnu'l-Cârûd en-Nîsâburî, *el-Müntekâ*; Tahâvî, *Şerhu meânî'l-âsâr*; İsbilî, *el-Ahkâmu'l-kübrâ* ve *el-Ahkâmu's-suğrâ*; Makdisî, *Umdetü'l-ahkâm*; İbnu'l-Kattân, *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâm el-vâkıayni fî kitâbi'l-ahkâm*; Ebu'l-İzz, *Delâilü'l-ahkâm min ehâdîsi'r-Rasûl*; İbn Teymiyye, *el-Müntekâ*; İz. b. Abdisselam, *el-İmâm fî beyâni edilleti'l-ahkâm*; İbn Dakîk el-İyd, *el-İmam fî ehâdîsi'l-ahkâm*; İbn Kudâme el-Makdisî, *Kitabü'l-muharrer fî beyani'l-ahkâmi's-Şer'iyye*; İbn Hacer, *Bülûğu'l-meram*. Bu eserlerin yanı sıra mezheplerin fıkıh kitaplarında geçen hadislerin tahrîcine dair yazılan eserlere de birkaç örnek vermiştir. *el-Hidâye* üzerine yapılan Zeylâf'nin *Nasbu'r-râye'si* ve İbn Hacer'in *ed-Dirâye'si* gibi. (s. 35-38)

Kitabın temel bölümünde ise yazar, on üç başlık altında ahkâm hadislerine yer vermiştir. Hadisler, fıkıh literatürü sistematığına uygun bir şekilde sırasıyla şu bâbların/bölümlerin altında değerlendirilmiştir: Abdest, namaz, ezan, mescitler, oruç, zekât, kurban, Kur'an, nikâh-talak, miras-vasiyet, kadın, hadler, adâb ve beşeri ilişkiler. Yazar bu başlıkları da çeşitli alt başlıklara ayırarak ele almış ve ilgili hadislere yer vermiştir. Önsözünde belirttiği gibi burada seçilen konuların güncel olmasına dikkat etmiştir.

Bu bölümde yöntem olarak önce konuyla ilgili hadisler ve varsa ayetler zikredilmiş, daha sonra hadislerle ilgili yorumlara yer verilmiştir. Ayrıca çoğu yerde muhaddislerin hadisle ilgili senet ve metin kritiğine dair değerlendirmelerine de dikkat çekilmiştir. Bundan başka fukahânın varsa farklı yaklaşımlarına yer verilmiştir. Zaman zaman da kendisinin tercih ettiği görüşe dikkat çekmiştir. Mesela, "Kadın" başlığı altında "kadınlarla tokalaşma" meselesini işlerken, konuyla ilgili rivayetlere yer verdikten sonra bu konuda farklı görüşlere ve delillerine yer verip, her bir görüşün sahipleri tarafından karşı yaklaşımın taraftarlarına getirilen itirazları değerlendirmiştir. Son olarak da kadınlarla tokalaşmanın caiz olmadığı şeklindeki görüşün daha isabetli olduğunu belirtmiştir. Ancak bazı durumlarda bunun caiz olabileceğinin altını çizmiştir. Bu cümleden olarak elini uzatan bir bayanı rencide etmemek için tokalaşmayı ve düşmek üzere olan bir kadına yardım etme maksatlı el uzatmayı istisna etmiştir. (s. 348)

Öte yandan yazar, bazı konuları, hakkında hadis olmadığı halde ele almış ve konuyla ilgili rivayet olmadığını zikrederek İslam âlimlerinin görüşlerine yer vermiştir. Ayrıca yazar, güncel konular başta olmak üzere -varsa- Din İşleri Yüksek Kurulu gibi fetva kurulları ile çağdaş İslam hukukçularının ve araştırmacıların konuyla ilgili görüşlerine de yer vermiştir. Mesela, "çoraplara mesh" bahsinde rivayetleri zikrettikten sonra kronolojik olarak fukahânın yaklaşımlarını sıralamış ve Zuhaylî, Bilmen gibi çağdaş İslam hukukçularının ve nihayet Din İşleri Yüksek Kurulu'nun görüşüne dikkat çekmiştir. (s. 58-61)

Köktaş çalışmasını akademik bir üslup ve teknikle ele almasına rağmen kitabın içeriğinde dipnotlara ve sonunda bir kaynakçaya yer vermemiştir. Bununla birlikte yazılı metin içinde zaman zaman parantez içi kaynak gösterme yolunu tercih etmiştir. Bundan başka web sitelerinden sık sık alıntılar yapmış, birçok siteye atıfta bulunmuştur. "Haremlik-selamlık" konusuyla ilgili Hayreddin

Karaman, Faruk Beşer, Nureddin Yıldız gibi çağdaş araştırmacıların web sitelerinden yapılan alıntılarını burada örnek olarak zikredebiliriz.

Netice itibarıyla Yavuz Köktaş'ın "Anahatlarıyla Ahkâm Hadisleri" adıyla kaleme aldığı bu eser, adından da anlaşıldığı üzere bu alanda kaleme alınmış genel nitelikli bir eserdir. Bu nedenle eserde ahkâm hadislerinin hepsine yer verildiği söylenemez. Aynı şekilde eser bütün fıkıh konularını da kapsamamaktadır. Dolayısıyla, çalışma yüzeysel, klasik ve çağdaş literatürde mevcut verilerin bir derlemesi olarak nitelenebilir. Buna rağmen eser bu alanda yapılacak çalışmalar için ilk adım olma özelliğini taşımaktadır. Bu sahada çalışma yapmak isteyenlere ışık tutacak mahiyette olan eserin ciddi bir emeğin ürünü olduğu da açıktır.